

Проблеми формування системи порівнянних показників прибутковості підприємств країн-членів ОЕСР і України

Problems of Forming the System of Comparable Indicators of Profitability of Enterprises of OECD Member Countries and Ukraine

Тетяна Чайка¹
Tatyana Chaika

¹ National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"
2 Kirpichov Street, Kharkiv, 61002, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.33-9

LCC Subject Category: M41

Received 25.03.2018
Accepted 20.04.2018
Published online 28.04.2018

Corresponding Author:
chaykatata@gmail.com

© 2018 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. Метою статті є дослідження ступеня узгодженості методик розрахунку коефіцієнтів операційної рентабельності в країнах-членах ОЕСР і в Україні; розроблення практичних рекомендацій щодо формування системи показників операційної рентабельності, придатної для проведення порівняльного аналізу на міжнародному рівні (з урахуванням специфіки вітчизняної та міжнародної облікової практики).

В результаті проведеного дослідження була виявлена наявність різночитань стосовно назв і методик розрахунку показників прибутковості операційної діяльності в країнах-членах ОЕСР та в Україні. Перед проведенням порівняльного аналізу прибутковості українських і зарубіжних підприємств необхідно провести попередній огляд методик розрахунку порівнюваних показників. Встановлення взаємно-однозначної відповідності між загальноживаними міжнародними коефіцієнтами прибутковості і порядком їх розрахунку на основі звітності НП(С)БО України, систематизація міжнародних і українських найменувань, сприятиме зручному і коректному їх застосуванню в порівняльній аналітичній роботі. При необхідності можливе використання формул, що виражають функціональну залежність між коефіцієнтами рентабельності, розрахованими на основі витратного і дохідного підходів. Традиційно українські аналітики частіше віддають перевагу показникам рентабельності витрат (*Markup*), а закордонні – показникам рентабельності доходів (*Margin*). Показники *Markup* завжди показують більш високе значення рентабельності, ніж відповідні показники *Margin*. Ці показники функціонально пов'язані, тому в разі різночитань є можливість провести перерахунок.

Порівнюючи результати операційної діяльності різних підприємств, необхідно брати до уваги специфіку і сферу їх діяльності. Наприклад, коефіцієнт Беррі (*Berry Ratio*) доцільно застосовувати при аналізі підприємств-дистриб'юторів, а валову рентабельність собівартості (*Gross Profit Markup*) – при аналізі підприємств-виробників. Уточнення переваг і недоліків окремих індикаторів прибутковості дозволить уникнути їх формального застосування; сприятиме більш ясному і повного поясненню отриманих результатів.

Ключові слова: рентабельність операційної діяльності (*Return on Total Costs, ROTC*); операційна рентабельність; *Margin*; *Markup*; коефіцієнт Беррі (*Berry Ratio*); валова рентабельність (*Gross Profit Margin*).

Abstract. The purpose of the article is to study the degree of coherence of the methods of calculating the operating profitability coefficients in the OECD countries and in Ukraine; the development of practical recommendations for

the development of the system of indicators of operational profitability, suitable for comparative analysis at the international level (taking into account the specifics of domestic and international accounting practices).

As a result of the study, there was a discrepancy in the names and methods of calculating the profitability of operational activities in the OECD countries and in Ukraine. Before conducting a comparative analysis of the profitability of Ukrainian and foreign enterprises, it is necessary to conduct a preliminary review of the methods of calculating the comparable indicators. Establishing a mutually unequivocal correspondence between the generally accepted international profitability ratios and the procedure for their calculation based on the reporting of National Accounting Standard of Ukraine, systematization of international and Ukrainian names will facilitate their convenient and correct application in comparative analytical work. If necessary, it is possible to use formulas expressing the functional dependence between the profitability coefficients, calculated on the basis of cost and income approaches. Traditionally, Ukrainian analysts are more likely to use cost-effectiveness (markup) indicators, while the foreign ones – margin returns. Markup indicators always show a higher value for profitability than the margin returns. These indicators are functionally linked, so in the case of misconceptions, there is an opportunity to recalculate.

Comparing the results of different companies' operations, it is necessary to take into account the specifics and scope of their activities. For example, the Berry Ratio is appropriate for analyzing distributor companies, and gross profit markup should be used in the analysis of manufacturing companies. Clarification of the advantages and disadvantages of individual profitability indicators will avoid their formal application; will contribute to a clearer and more complete explanation of the results.

Keywords: Return on Total Costs (ROTC); operating profitability; margin; markup; Berry coefficient (Berry Ratio); gross profit margin.

ВСТУП

Діагностика фінансових результатів має важливе значення для прийняття управлінських рішень, розробки стратегії розвитку підприємства. Сучасна міжнародна облікова практика застосовує різні системи, метрики, концепції, методики. Найбільш значущими з точки зору міжнародних фінансів є відмінності між US-GAAP та IFRS (IAS). Міжнародне співтовариство робить результативні зусилля по конвергенції систем обліку, проте і досі ця проблема остаточно не вирішена. В Україні в даний час облік ведеться відповідно до двох стандартів: НП(С)БО (UA-GAAP) та МСФЗ (IFRS). Відповідно, виникає проблема коректного порівняння фінансових показників, згенерованих різними системами обліку. Крім того, українська практика і традиція керується в аналітичній роботі системою фінансових показників, яка в деяких випадках відрізняється від міжнародної.

Здійснення порівняльного аналізу прибутковості ускладнюється неузгодженістю мето-

дик підрахунку коефіцієнтів рентабельності і суттєвими відмінностями в підходах щодо формування системи загальнозживаних індикаторів прибутковості. Найчастіше однакові за назвою показники характеризують абсолютно різні економічні явища. Це істотно ускладнює порівняльні зіставлення результатів фінансово-економічної діяльності українських і зарубіжних суб'єктів господарювання. Забезпечення порівняльності фінансових параметрів на міжнародному рівні, формування максимально конгруентної системи показників є актуальною проблемою сучасної облікової роботи.

Дослідженню проблем прибутковості підприємств, питанням розробки та удосконалення системи показників операційної рентабельності присвячені роботи О. В. Мелень [8], Т. В. Храмової [7], Т. В. Стаднюка [19]. Уточненню понять «рентабельність», «операційна рентабельність» присвячені роботи В. Я. Нусінова [11], Н. О. Шури [11], Л. А. Буркової [11], Н. Піскунової [13], М. Федорець [13], Ю. В. Скрипника [17].

Концептуальним проблемам конструювання та економічної інтерпретації результатів аналізу коефіцієнтів рентабельності присвячені роботи Ч. Беррі (*Ch. H. Berry*) [2], Б. Рамрайка (*B. Ramraika*) [16], П. Триверді (*P. Trivedi*) [16]. Міжнародні аспекти нормативно-правового регулювання оцінки і діагностики прибутковості підприємств відображені в роботах В. Солілової (*V. Sopilova*), Д. Нерудової (*D. Nerudova*), С. Таммінен (*S. Tamminen*), Р. Борк (*R. Bork*), Л. Еден (*L. Eden*), Т. Закревської (*T. Zakrevska*), М. Прзюкі (*M. Przysuski*), С. Лалапет (*S. Lalapet*), А. Дізкірічі (*A. Dizkirici*), Б. Топал (*B. Topal*), Х. Ягі (*H. Yaghi*).

Незважаючи на наявність значної кількості розробок в даному напрямі, до сих пір серед зарубіжних і українських учених-теоретиків і практиків спостерігається неузгодженість в методиці розрахунку і застосування індикаторів прибутковості. Успішне проведення порівняльних економіко-статистичних аналітичних досліджень неможливо без чіткої, максимально релевантної системи коефіцієнтів, які можна було б розраховувати по ідентичним методикам на підставі даних фінансової звітності, складеної з використанням різних систем обліку (національних і міжнародних).

Метою статті є: дослідження ступеня узгодженості методик розрахунку коефіцієнтів операційної рентабельності в країнах-членах ОЕСР і в Україні; розроблення практичних рекомендацій щодо формування системи показників операційної рентабельності, придатної для проведення порівняльного аналізу на міжнародному рівні (з урахуванням специфіки вітчизняної та міжнародної облікової практики).

Методи дослідження. В процесі збору та обробки інформації стосовно методик розрахунку коефіцієнтів рентабельності операційної діяльності в Україні та інших країнах, були використані логіко-аналітичні методи дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З точки зору аналізу ефективності діяльності підприємства важливе значення має поділ фінансових результатів на результати від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Оцінка прибутковості за даними напрямами дозволяє структурувати резерви підвищення ефективності діяльності підприємства і відповідним чином організувати роботу з розробки та прийняття управлінських рішень. Можливість проводити порівняння результатів операційної, фінансової та інвестиційної діяльності українських і міжнародних підприємств істотно підвищує якість аналітичних процедур. В даний час значна кількість українських підприємств веде облік своєї діяльності відповідно до НП(С)БО. Встановимо, які показники рентабельності операційної діяльності, що відповідають міжнародному стандарту IFRS, можна в цьому випадку застосовувати в порівняльній аналітичній роботі.

Відповідність найменувань фінансових показників операційної діяльності за НП(С)БО України загальноприйнятим в країнах ОЕСР англomовним аналогом представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Відповідність найменувань фінансових показників операційної діяльності за НП(С)БО України загальноприйнятим в країнах ОЕСР англomовним аналогом

Назва в «Звіті про фінансові результати (Звіті про Сукупний дохід)» НП(С)БО	Код	Англomовний аналог
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	Revenue (Net Sales)
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	Cost of Goods Sold (COGS)
Валовий: - прибуток	2090	Gross Profit
- збиток	2095	Gross Loss
Інші операційні доходи	2120	Other Operating Revenue
Адміністративні витрати	2130	Operating Expenses
Витрати на збут	2150	
Інші операційні витрати	2180	
Фінансовий результат від операційної діяльності: - прибуток	2190	Operating Profit
- збиток	2195	Operating Loss

Операційні (експлуатаційні) витрати (*Operating Expenses*) представляють собою витрати на виконання повсякденної ділової діяльності. Вони включають в себе більшість витрат, які мають місце навіть за відсутності продажів. Зокрема, в операційні (експлуатаційні) витрати включаються витрати на рекламу, оренду, процентні платежі за борговими зобов'язаннями, адміністративні витрати. Таким чином, *Operating Expenses* відповідають сумі рядків з кодами 2130, 2150, 2180 «Звіту

про фінансові результати (Звіту про Сукупний дохід)» НП(С)БО України.

На рис. 1 представлений фрагмент структури фінансових результатів діяльності підприємства в розрізі напрямів його діяльності (з виділенням блоку показників операційної діяльності) із зазначенням відповідних кодів (рядків) «Звіту про фінансові результати (Звіту про Сукупний дохід)» НП(С)БО (і з зазначенням відповідних англійських найменувань).

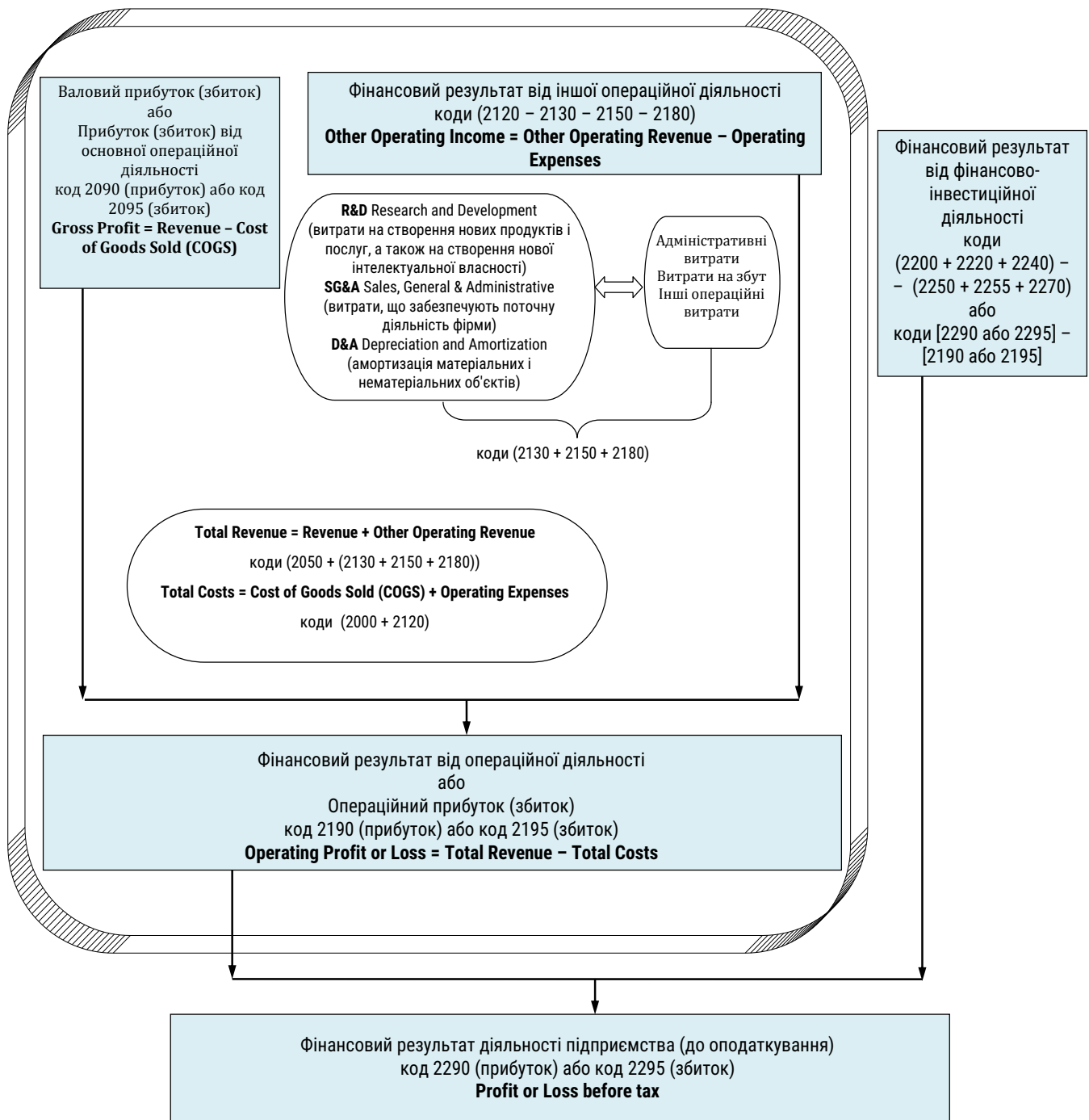

Рисунок 1 – Фрагмент структури фінансових результатів підприємства

На основі присутніх у звітності в явному вигляді показників фінансових результатів, можна здійснити формування і оцінку похідних абсолютних і відносних показників. Істотним компонентом аналізу фінансових результатів діяльності підприємства є розрахунок рентабельності. Погоджуючись з [8] щодо визначення базових характеристик рентабельності, зупинимося на наступному визначенні даного поняття: рентабельність – це відносний показник прибутковості, індикатор ефективності діяльності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності розраховується як відношення прибутку підприємства до активів, ресурсів або потоків, які їх формують [7]. Тобто, рентабельність – це відношення абсолютного показника прибутку до того чи іншого параметру діяльності підприємства. Найбільш часто в якості знаменника коефіцієнта рентабельності використовується: дохід; витрати; активи; інвестиції; трудові ресурси. У даній статті зупинимо увагу лише на коефіцієнтах рентабельності операційної діяльності, в знаменнику яких – або дохід, або витрати.

Вітчизняна практика формування загальнозживаних показників рентабельності визначається перш за все чинним законодавством та нормативно-правовими актами. Найбільш широко використовуваними стосовно рентабельності в розрізі видів діяльності підприємства в українській традиції є показники на основі витрат. Зокрема, у відповідності до чинних Методичних рекомендацій по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [10], рентабельність продукції – це відношення валового прибутку (збитку) до собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг). Ця назва даного показника є загальнозжivanoю в українській практиці обліку і аналізу. Наприклад, в [11; 19] саме таким чином визначається даний показник.

Лише в Податковому Кодексі України щодо трансфертного ціноутворення передбачена можливість використання декількох показників рентабельності операційної діяльності – як на основі витрат, так і на основі доходу: в ст. 39.3.2.5. а) «валова рентабельність, що визначається як відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без

урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів. В ст. 39.3.2.5. б) «валова рентабельність собівартості, що визначається як відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг)». В ст. 39.3.2.5. в) «чиста рентабельність, що визначається як відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів» В ст. 39.3.2.5. г) «чиста рентабельність витрат, що визначається як відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг)». 39.3.2.5. г) «рентабельність операційних витрат, що визначається як відношення валового прибутку до операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг)» [14].

При розрахунку показників рентабельності Державною Службою Статистики України використовується лише витратний підхід. У відповідності до Методологічних положень про використання фінансової звітності підприємств для цілей статистики підприємств, «рентабельність (збитковість) операційної діяльності підприємств дорівнює частці від ділення фінансового результату від операційної діяльності підприємств на витрати операційної діяльності підприємств (у відсотках) (крім підприємств, які мають основний вид діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»). Рентабельність усієї діяльності підприємств дорівнює чистому прибутку (збитку), розділеному на усі витрати діяльності (у відсотках) (крім підприємств, які мають основний вид діяльності «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»)» [9].

У відповідності до [20], «основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу»; «операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю».

У джерелі [13] наявне таке визначення: «рентабельність основної діяльності розраховується як відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції». У джерелі [17] зазначається: «рентабельність основної діяльності розраховується як відношення прибутку від реалізації (до оподаткування) до собівартості проданих товарів, продукції, робіт, послуг».

Отже, щодо показників рентабельності операційної діяльності, у вітчизняній традиції прийнято (найчастіше використовується) витратний підхід, тобто базою для розрахунку є показники витрат. У зарубіжній практиці такі показники мають назву *Markup*, і не дуже широко використовуються. Ці показники вживаються, як правило, в ціноутворенні, державному регулюванні податкової політики, а також при аналізі продажів окремих видів товарів та послуг. Крім того, певний розвиток отримала тенденція використання показників *Markup* в трансферному ціноутворенні. Так, показники *Net Cost Plus Markup* та *Berry Ratio* використовуються в методі порівнянної рентабельності (*Transactional Net Margin Method, TNMM*) [12].

Друга назва *Net Cost Plus Markup* є *Mark Up On Total Costs*, розраховується як частка від ділення операційного прибутку (*Operating Profit*) на загальні витрати (*Total Costs*). Тут під *Total Costs* розуміється сума собівартості реалізованої продукції (*Cost of Goods Sold*) і операційних витрат (*Operating Expenses*). Другий варіант розрахунку *Total Costs* – віднімання з операційного доходу (*Operating Revenue / Turnover*) операційного прибутку (збитків) (*Operating Profit or Loss*) [18].

Міжнародна практика фінансового аналізу оперує, як правило, показниками рентабельності операційної діяльності, у яких в знаменнику – різні показники доходу. Такі показники називаються *Margin*.

У загальному вигляді формули показників рентабельності *Markup* і *Margin* виглядають наступним чином (1)–(4):

$$\text{Markup} = \frac{\text{Revenue} - \text{Cost}}{\text{Cost}}, \text{ частка}, \quad (1)$$

$$\text{Markup} = \frac{\text{Revenue} - \text{Cost}}{\text{Cost}} \times 100, \% \quad (2)$$

$$\text{Margin} = \frac{\text{Revenue} - \text{Cost}}{\text{Revenue}}, \text{ частка}, \quad (3)$$

$$\text{Margin} = \frac{\text{Revenue} - \text{Cost}}{\text{Revenue}} \times 100, \% \quad (4)$$

де *Revenue* – дохід;

Cost – витрати.

На жаль, часто назви вітчизняних показників рентабельності (які сконструйовані на основі витратного підходу), повністю збігаються з назвами відповідних зарубіжних показників рентабельності (які сконструйовані на основі дохідного підходу). Це призводить до плутанини і спотворення результатів при спробі порівняння операційної діяльності підприємств. Як очевидно з визначень, рентабельність *Markup* завжди буде вище аналогічної рентабельності *Margin*. Тому, перш ніж приступати до порівняння діяльності українських і зарубіжних підприємств, необхідно з'ясувати особливості розрахунку відповідних показників.

Оскільки, виходячи з логіки економічних показників, $\text{Revenue} > \text{Cost}$, легко бачити, що $\text{Markup} > \text{Margin}$.

Взаємозв'язок *Markup* і *Margin* (5)–(8):

$$\text{Margin} = 1 - \frac{1}{1 + \text{Markup}}, \text{ частка}, \quad (5)$$

$$\text{Margin} = \left(1 - \frac{1}{1 + \frac{\text{Markup}}{100}} \right) \times 100, \% \quad (6)$$

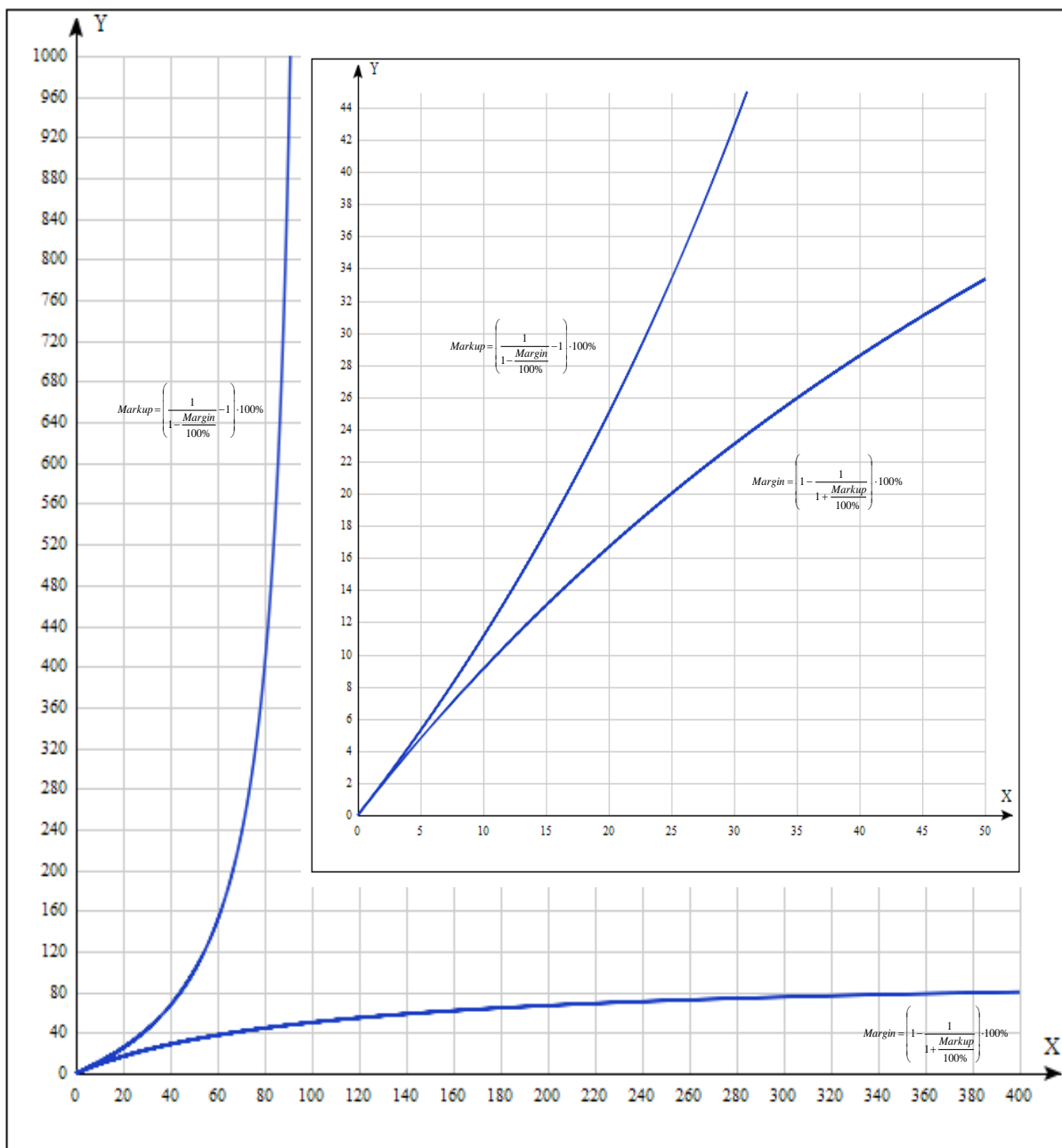
$$\text{Markup} = \frac{1}{1 - \text{Margin}} - 1, \text{ частка}, \quad (7)$$

$$\text{Markup} = \left(\frac{1}{1 - \frac{\text{Margin}}{100}} - 1 \right) \times 100, \% \quad (8)$$

Дійсно для формул у частках (9). Для формул у процентах викладки аналогічні.

На рис. 2 представлені графіки залежності *Markup* і *Margin*.

$$\begin{aligned}
 1 - \frac{1}{1 + Markup} &= 1 - \frac{1}{1 + \frac{Revenue - Cost}{Cost}} = 1 - \frac{1}{\frac{Cost + Revenue - Cost}{Cost}} = \\
 &= 1 - \frac{Cost}{Cost + Revenue - Cost} = \frac{Cost + Revenue - Cost - Cost}{Revenue} = \\
 &= \frac{Revenue - Cost}{Revenue} = Margin
 \end{aligned}
 \tag{9}$$

Markup, %	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	60
Margin, %	0	4,8	9,1	13	16,7	20	23,1	25,9	28,6	31	33,3	37,5
Markup, %	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180
Margin, %	41,2	44,4	47,4	50	52,4	54,5	56,5	58,3	60	61,5	63	64,3
Markup, %	190	200	220	240	260	280	300	320	340	360	380	400
Margin, %	65,5	66,7	68,8	70,6	72,2	73,7	75	76,2	77,3	78,3	79,2	80

Margin, %	0	5	10	15	20	25	30	35
Markup, %	0	5,3	11,1	17,6	25	33,3	42,9	53,8
Margin, %	40	45	50	60	70	80	90	
Markup, %	66,7	81,8	100	150	233,3	400	900	

Рисунок 2 – Графіки залежності Markup і Margin, %

Таким чином, очевидно, що порівняльний аналіз операційної рентабельності можливий тільки в разі ідентичності методик її розрахунку. У табл. 2 систематизовані показники

рентабельності операційної діяльності відповідно до українських стандартів та стандартів країн-членів ОЕСР.

Таблиця 2 – Порівняльна таблиця показників рентабельності операційної діяльності відповідно до українських стандартів та стандартів країн-членів ОЕСР (за витратами і за доходом)

Рентабельність за витратами	Рентабельність за доходом
$Gross Profit Markup = \frac{Gross Profit}{COGS}$	$Gross Profit Margin = \frac{Gross Profit}{Revenue}$
(код 2090) (код 2050)	(код 2090) (код 2000)
рентабельність продукції [10; 11; 19] валова рентабельність собівартості [14] рентабельність основної діяльності [13]	валова рентабельність [14] <i>Gross Profit Margin</i> [16; 21; 3]
$Berry Ratio = \frac{Gross Profit}{Operating Expenses}$	
(код 2090) (коди 2130 + 2150 + 2180)	
рентабельність операційних витрат [14] <i>Berry Ratio</i> [2; 6; 12; 5]	
	$\frac{Operating Profit}{Revenue}$
	(код 2190 або 2195) (код 2000)
	чиста рентабельність [14]
$ROTC = \frac{Operating Profit}{Total Costs}$	$OPM (Operating Profit Margin) = \frac{Operating Profit}{Total Revenue}$
(код 2190 або 2195) (коди 2050 + 2130 + 2150 + 2180)	(код 2190 або 2195) (коди 2000 + 2120)
Чиста рентабельність витрат [14] Рентабельність (збитковість) операційної діяльності [9] <i>Net Cost Plus Markup</i> [12] <i>Mark up on total costs</i> [18] <i>ROTC (Return on Total Costs)</i> [15]	Операційна маржа – <i>Operating Margin</i> (коефіцієнт операційного прибутку – <i>Operating Profit Margin Ratio</i>) [4; 1]

З точки зору порівняльного аналізу прибутковості та ефективності діяльності українських підприємств з підприємствами країн-членів ОЕСР, велике значення має релевантність статистичної інформації, наданої відповідними статистичними службами. В даний час базовим показником прибутковості операційної діяльності відповідно до методології Державної служби статистики України, є Показник рентабельності (збитковості) опера-

ційної діяльності [9]. Саме цей показник рентабельності наводиться в статистичних звітах та збірниках Державної служби статистики України. Згідно з міжнародною термінологією його розрахунок виглядає наступним чином (10):

$$ROTC = \frac{Operating Profit}{Total Costs} \quad (10)$$

Як було показано, існує функціональна залежність між коефіцієнтами *Markup* і *Margin*. Тому, знаючи показник *Markup*, можна обчислити відповідний показник *Margin*, і навпаки.

Послідовний розрахунок і аналіз коефіцієнтів *Gross Profit Margin* – *Operating Profit Margin* є основою діагностики прибутковості операційної діяльності підприємства в міжнародній практиці фінансового аналізу. Валова рентабельність (*Gross Profit Margin*) характеризує здатність компанії контролювати і мінімізувати витрати виробництва; є індикатором ефективності діяльності, безпосередньо пов'язаною з виробництвом. Теоретично, зростання *Gross Profit Margin* повинно означати підвищення ефективності управління основними процесами підприємства. Однак суттєві критичні аспекти, засновані на емпіричних дослідженнях, змушують засумніватися в тому, що цей коефіцієнт досить об'єктивно відображає успішність діяльності підприємства. Наприклад, В. Ramraika [16] вказує, що «більш висока рентабельність не є результатом технічного прогресу або підвищення ефективності. Замість цього, велика частина зростання *Gross Profit Margin* пов'язана зі збільшенням концентрації уваги на покращенні прибутку в короткостроковій перспективі. Динаміка збільшення середньостатистичних значень *Gross Profit Margin* [що спостерігається в США] не супроводжується позитивними структурними економічними зрушеннями. Орієнтація фінансової результативності на показники *Margin* призводить до того, що менеджмент, скорочуючи тимчасові горизонти планування, урізує витрати на *SG&A* (*Sales, General & Administrative*, витрати, що забезпечують поточну діяльність фірми), відкладає капітальне інвестування, збільшуючи тим самим позитивні короткострокові впливи на прибуток за рахунок конкурентоспроможності бізнесу в довгостроковій перспективі» [16].

Порівняння *Gross Profit Margin* і *Operating Profit Margin* може надати істотну інформацію про співвідношення якості управління виробничими витратами і загальними витратами на ведення бізнесу. Істотна відмінність між цими показниками може свідчити про невідповідності в ефективності збутової і адміністративної діяльності. Аналіз показників *Margin* (рентабельності продажів) доповнюється аналізом показників *Markup* (рентабельності собівартості). Рентабельність собіва-

рності також називають рентабельністю виробництва, оскільки показник відображає ефективність виробничого процесу.

Разом з тим, суттєве перевищення рівня інших операційних доходів у порівнянні з середньостатистичними значеннями в галузі, може служити «червоним прапором» несприятливого стану фінансово-господарської діяльності аналізованого підприємства.

Порівняно новим індикатором прибутковості для української обліково-аналітичної практики є коефіцієнт Беррі (*Berry Ratio*). Це співвідношення названо ім'ям Чарльза Беррі, який в кінці 1960-х років ввів коефіцієнт *Berry Ratio* в практику фінансового аналізу. Причиною застосування нового коефіцієнта була необхідність найкращим чином оцінити ефективність дистриб'юторської діяльності *Du Pont de Nemours International SA (DISA)*, дочірнього підприємства корпорації *Du Pont*.

Огляд застосовності *Berry Ratio* в національних і міжнародних нормативно-правових актах представлений в роботі *L. Eden, T. Zakrevska* (2017): «Коефіцієнт Беррі вперше представлений в розділі 482 «Правил трансфертного ціноутворення» США в 1994 році ... Коефіцієнт Беррі був включений в Керівництво за трансфертними цінами ОЕСР для багатонаціональних підприємств і податкових адміністрацій в 2009 році. Коефіцієнт Беррі був включений в Практичний посібник Організації Об'єднаних Націй за трансфертними цінами у 2013 році» [5]. В Україні коефіцієнт Беррі (*Berry Ratio*) згадується під найменуванням «рентабельність операційних витрат» в Податковому Кодексі України [14].

При здійсненні аналітичних процедур необхідно пам'ятати головну особливість коефіцієнта Беррі: цей коефіцієнт досить зручний і доречний при аналізі діяльності фірм-дистриб'юторів, але його можливості вкрай обмежені для фірм-виробників. Як вказує Ч. Беррі, не має ніякого економічного сенсу порівнювати коефіцієнти Беррі, які розраховані для фірм-дистриб'юторів з одного боку, і для фірм-виробників, що мають власні виробничі потужності, з іншого боку [2].

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження була виявлена наявність різночитань стосовно на-

зв і методик розрахунку показників прибутковості операційної діяльності в країнах-членах ОЕСР та в Україні. Орієнтуючись тільки на назву, часто неможливо з точністю встановити, про який саме показник рентабельності йдеться. Наприклад, Державна служба статистики України в своїх звітах використовує термін «рентабельність (збитковість) операційної діяльності», але по цій назві неможливо відразу встановити, про яку саме рентабельність йдеться – розраховану на основі витрат, або на основі доходів. Перед проведенням порівняльного аналізу прибутковості українських і зарубіжних підприємств необхідно провести попередній огляд методик розрахунку порівнюваних показників. Традиційно українські аналітики частіше віддають перевагу показниками рентабельності витрат (*Markup*), а закордонні – показниками рентабельності доходів (*Margin*). Показники *Markup* завжди показують більш високе значення рентабельності, ніж відповідні показники *Margin*. Ці показники функціонально пов'язані, тому в разі різночитань є можливість провести перерахунок.

Таким чином, необхідним попереднім етапом проведення порівняльного економіко-статистичного аналізу є встановлення ступеня релевантності коефіцієнтів, що містяться у фінансовій та статистичній звітності як на рівні окремих суб'єктів господарської діяльності, так і на галузевому, регіональному, загальнодержавному рівні. Встановлення взаємно-однозначної відповідності між загально-вживаними міжнародними коефіцієнтами прибутковості і порядком їх розрахунку на основі звітності НП(С)БО України, систематизація міжнародних і українських найменувань, сприятиме зручному і коректному їх за-

стосуванню в порівняльній аналітичній роботі. При необхідності можливе використання формул, що виражають функціональну залежність між коефіцієнтами рентабельності, розрахованими на основі витратного і дохідного підходів. Порівнюючи результати операційної діяльності різних підприємств, необхідно брати до уваги специфіку і сферу їх діяльності (наприклад, *Berry Ratio* доцільно застосовувати при аналізі підприємств-дистриб'юторів, а *Gross Profit Markup* – при аналізі підприємств-виробників). Уточнення переваг і недоліків окремих індикаторів прибутковості дозволить уникнути їх формального застосування; сприятиме більш ясному і повному поясненню отриманих результатів.

Результати дослідження сприяють усуненню наявних теоретичних і нормативно-правових протиріч в методиках розрахунку показників рентабельності операційної діяльності українських підприємств та підприємств країн-учасників ОЕСР.

Результати дослідження можуть бути використані в практичній аналітичній роботі при проведенні порівняльних економіко-статистичних досліджень прибутковості підприємств країн-учасниць ОЕСР і українських підприємств.

Подальші перспективи дослідження можуть бути пов'язані з виявленням і уточненням особливостей економічної інтерпретації показників рентабельності операційної діяльності підприємства. Також подальші перспективи дослідження можуть бути пов'язані з проведенням емпіричних спостережень, спрямованих на виявлення закономірностей зміни прибутковості українських і зарубіжних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. AlEid, A. B. M., (2015). *A Financial Statement Analysis on Three Major Construction Companies in the UAE (Arabtec Holding PJSC, Drake & Scull PJSC and Emaar Properties PJSC)* (Doctoral thesis). UAE: The British University in Dubai.
2. Berry, C. (1999). *Berry Ratios: Their Use and Misuse. Global transfer pricing, April-May.*
3. Bork, R. H., & Sidak, J. G. (2013). The misuse of Profit Margins to infer market power. *Journal of Competition Law & Economics, Volume 9(3)*, 511–530. doi: 10.1093/joclec/nht024
4. Dizkirici, A. S., Topal, B., & Yaghi, H. (2016). *Analyzing the Relationship Between Profitability and Traditional Ratios: Major Airline Companies Sample. Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 2(2)*, 96–114.

5. Eden, L. & Zakrevska, T. (2017). *The Berry Ratio*. In R. T. Cole & W. H. Byrnes (Eds.), *Practical guide to U.S. transfer pricing* (3rd ed., pp. 1–21). U. S.: LexisNexis & Matthew Bender.
6. Fish, H. (1995). *I. R. C. Section 482: Transfer Pricing 1994 Final Regulations*. Carbondale: Southern Illinois University.
7. Khramova, T. V. (2017). К вопросу о понятии рентабельности [To the question of the concept of profitability]. *Postulat*, 7. Retrieved April 1, 2018, from <http://e-postulat.ru/index.php/Postulat/article/view/760/783> (in Russian)
[Храмова, Т. В. (2017). К вопросу о понятии рентабельности. *Постулат*, 7. Актуально на 1.04.2018. URL: <http://e-postulat.ru/index.php/Postulat/article/view/760/783>].
8. Melen, O. V., & Kholondach, Yu. Yu. (2015). *Aktualni pytannia prybutkovosti pidpriemstva ta shliakhy yii zbilshennia* [Topical issues of profitability of the enterprise and ways of its increase]. *Visnyk NTU "KhPI"*, 25(1134), 123–126 (in Ukrainian)
[Мелень, О. В., & Холондач, Ю. Ю. (2015). Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення. *Вісник НТУ «ХПІ»*, 25(1134), 123–126].
9. *Metodolohichni polozhennia pro vykorystannia finansovoi zvitnosti pidpriemstv dlia tsilei statystyky pidpriemstv* [Methodological provisions on the use of financial statements of enterprises for the purposes of enterprise statistics] (Ukraine), 31 December 2014, No 14 (in Ukrainian)
[Методологічні положення про використання фінансової звітності підприємств для цілей статистики підприємств (Україна), 31 грудня 2014, № 14].
10. *Metodychny rekomendatsii shchodo vyivlennia oznak neplatospromozhnosti pidpriemstva ta oznak dii z prykhovuvannia bankrutstva, fiktyvnoho bankrutstva chy dovedennia do bankrutstva* [The Methodological Recommendation on Identification of Insolvency Signs of the Enterprise and Signs of Action to Hide Bankruptcy, Fake Bankruptcy or Bankruptcy] (Ukraine), 19 January 2006, No 14. Retrieved April 1, 2018, from <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (in Ukrainian)
[Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (Україна), 19 січня 2006, № 14. Актуально на 1.04.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06>].
11. Nusinov, V. Ya., Shura, N. O., & Burkova, L. A. (2016). *Kompleksnyi pidkhid do otsinky rentabelnosti pidpriemstv u systemi publicnoho upravlinnia* [An integrated approach to assessment of efficiency of enterprises in the system of public administration]. *Efektivna ekonomika*, 6. Retrieved April 1, 2018, from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5014> (in Ukrainian)
[Нусінов, В. Я., Шура, Н. О., & Буркова, Л. А. (2016). Комплексний підхід до оцінки рентабельності підприємств у системі публічного управління. *Ефективна економіка*, 6. Актуально на 1.04.2018. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5014>].
12. OECD. (2017). *Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*. doi: 10.1787/tpg-2017-en
13. Piskunova, N., Fedorets, M., & Piskunova, K. (2013). *Analiz vytrat vyrobnytstva yak vazhlyva lanka efektyvnoho upravlinnia promyslovoho pidpriemstva* [Analysis of production cost as an important link of effective management of industrial enterprises]. *Ekonomichnyi analiz*, 13, 357–364. Retrieved April 1, 2018, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_13_51 (in Ukrainian)
[Піскунова, Н., Федорець, М., & Піскунова, К. (2013). Аналіз витрат виробництва як важлива ланка ефективного управління промислового підприємства. *Економічний аналіз*, 13, 357–364. Актуально на 1.04.2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_13_51].
14. *Podatkovyi Kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine] (Ukraine), 2 December 2010, No 2755-VI. Retrieved April 1, 2018, from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/2755-17> (in Ukrainian)
[Податковий Кодекс України (Україна), 2 грудня 2010, № 2755-VI. Актуально на 1.04.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/2755-17>].

15. Przysuski, M., Lalapet, S. (2005). *A Comprehensive Look at the Berry Ratio in Transfer Pricing*. *Tax Notes International*, 8(40), 759–767.
16. Ramraika, CFA, B., & Trivedi, P. (2014). U.S. Corporate Profit Margins, a Bottoms-Up Analysis: Deja Vu All Over Again. *SSRN Electronic Journal*. doi: 10.2139/ssrn.2522950
17. Skrypnyk, Yu. V. (2016). *Reitynhovo-analitychna otsinka investytsiinoi pryvablyvosti silskohospodarskoho pidpriumstva* [Rating and analytical evaluation of investment appeal of agricultural enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 3, 477–484 (in Ukrainian)
[Скрипник, Ю. В. (2016). Рейтингово-аналітична оцінка інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства. *Економіка та суспільство*, 3, 477–484].
18. Solilova, V., & Nerudova, D. (2013). *Transfer pricing: General Model for Tax Planning*. *Journal of Economics*, 61(6), 597–617.
19. Stadniuk, T. V. (2014). *Systema pokaznykiv rentabelnosti operatsiinoi rentabelnosti pidpriumstva* [System of indicators of profitability of operating profitability of the enterprise]. In *Perspektyvy rozvytku ekonomiky Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* (pp. 1–3). Lutsk: Vezha-Druk (in Ukrainian)
[Стаднюк, Т. В. (2014). Система показників рентабельності операційної рентабельності підприємства. В *Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика* (с. 1–3). Луцьк: Вежа-Друк].
20. State Statistics Service of Ukraine. (2018). *Definitions*. Retrieved April 1, 2018, from <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian)
[Державна служба статистики України. (2018). *Визначення*. Актуально на 1.04.2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>].
21. Tamminen, S., van den Berg, M., & van Marrewijk, C. (2016). *Trade, Productivity and Profits: On Profit levels and Profit margins*. Helsinki: VATT Institute for Economic Research.